

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Факультет культурології та соціальних комунікацій
Кафедра психології, педагогіки та філології

Силабус
навчальної дисципліни

**«ОСНОВИ СУЇЦИДОЛОГІЇ ТА КРИЗОВИХ АНТИСУЇЦИДАЛЬНИХ
ВТРУЧАНЬ»**

Галузь знань — 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність — 053 Психологія

Освітньо-професійна програма — Кризова психологія

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Харків - 2024

Силабус склав:

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, педагогіки та філолог Віденєєв Ігор Олександрович

Мова навчання: українська

Силабус затверджено на засіданні кафедри психології, педагогіки та філології,
Протокол №1 від «23» серпня 2024 р.

Завідувач кафедри психології, педагогіки та філології,

д.психол.н., професор

Анастасія БОЛЬШАКОВА

Силабус затверджено на засіданні ради факультету культурології та соціальних комунікацій

Протокол № 1 від «26» серпня 2024 р.

Голова ради факультету

Наталя КОРЖИК

1. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО КУРС

Назва курсу	<i>Основи суїцидології та кризових антисуїцидальних втручань</i>
Викладач)	<i>ВІДЕНЄСВ Ігор Олександрович</i>
Профіль викладачів	https://ic.ac.kharkov.ua/navchannya/ksk/ppf/videneev.html
Контактний телефон та емейл	+38 0983795540 viden150@ukr.net
Інформація про консультації	онлайн-консультації – час за узгодженням здобувача вищої освіти та викладача
Логіка вивчення курсу	<p>Пререквізити. Теоретичною базою вивчення дисципліни є загальні та професійні компетентності та результати навчання, набуті на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за спеціальністю 053 Психологія та вивчення дисциплін «Психологія кризи», «Основи нейропсихології травми», «Технології тілесно-орієнтованої терапії в роботі з кризовими станами», «Перша психологічна допомога та кризове консультування», «Психологія травматичного стресу», «Психологічна робота з наслідками травматичного стресу», «Основи травматерапії».</p> <p>Викладання дисципліни здійснюється у тісному зв'язку зі змістом дисципліни «Практикум з кризового консультування та травматерапії», «Арт-терапевтичні технології в травматерапії» та інших курсів за вибором.</p> <p>Постреквізити. Здобутий здобувачами у ході вивчення навчальної дисципліни фрагмент професійного досвіду у вигляді загальних та професійних компетентностей, системи знань, умінь, норм і цінностей є теоретичним та практичним підґрунтям проходження практики та виконання кваліфікаційної роботи.</p>

2. АНОТАЦІЯ ДО КУРСУ

Дисципліна «*Основи суїцидології та кризових антисуїцидальних втручань*» націлена на підготовку другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки спеціальності 053 Психологія. Дисципліна «Основи суїцидології та кризових антисуїцидальних втручань» спрямована на формування у здобувачів вищої освіти на засадах аналізу сучасних соціально-психологічних концепцій наукових знань про особливості кризової суїцидальної поведінки з метою розуміння психологічних явищ, прогнозування розвитку психологічних процесів і станів; ознайомлення здобувачів вищої освіти з механізмами формування та функціонування різних форм суїцидальної поведінки; вироблення у здобувачів вищої освіти практичних вмінь та навичок використання знань з антисуїцидальних втручань в подальшій професійній діяльності психолога.

3. МЕТА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Мета вивчення дисципліни – знайомство здобувачів із основами суїцидології, формування наукових уявлень про виникнення та динаміку основних форм суїцидальної поведінки, розуміння механізмів та соціально-психологічних передумов антисуїцидальних втручань.

4. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

ПР1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

ПР3. Узагальнювати емпіричні дані та формулювати теоретичні висновки.

ПР4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

ПР6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.
ПР8. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.
ПР9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.
ПР10. Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності
ПР11. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

5. КОМПЕТЕНТНОСТІ

Загальні компетентності	
ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях	
ЗК2. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.	
ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).	
ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.	
ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).	
ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.	
ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.	
Спеціальні (фахові) компетентності	
СК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.	
СК5. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.	
СК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.	
СК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.	
СК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.	
СК 11. Здатність аналізувати соціокультурні процеси та явища з точки зору їх впливу на психічне благополуччя людини, зокрема у кризових умовах.	
СК 12. Здатність збирати, аналізувати, систематизувати та використовувати у практичній діяльності інформацію щодо психологічних особливостей діяльності людини у кризових умовах.	

6. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ

Ознаки курсу	<i>Вибіркова освітня компонента</i>
Формат курсу	<i>Заочна форма навчання – 3 семестр</i>
Обсяг курсу	Кількість кредитів – 4 Загальна кількість годин – 120 <i>Аудиторних</i> Заочна форма навчання – 14 <i>Самостійної роботи здобувача</i> Заочна форма – 106
Технічне і програмне забезпечення	<i>мультимедійний комплекс, ПК/ноутбук, корпоративний сервіс для дистанційного навчання Google Workspace for Education</i>
Форми та види навчальних занять; методи, засоби, технології навчання	Форми: навчальні заняття, самостійна робота, контрольні заходи Види: лекційні та семінарські заняття Методи:

	<p>Проблемний виклад, пояснювально-ілюстративний (візуальний супровід – демонстрація ілюстрацій, відео та аудіофрагментів), частково-пошуковий (пошук та аналіз джерел, фахової літератури, відео та аудіоматеріалів з відповідної теми тощо); проектно-орієнтований – підготовка повідомлення/доповіді (презентації) з відповідними посиланнями на використані джерела та літературу, Інтернет-ресурси</p> <p>Для самостійної роботи використовується також дослідницький метод: підготовка доповіді з презентацією; створення опитувальників, есе та ін. до відповідних тем; пошук візуального матеріалу в Інтернеті за тематикою навчальної дисципліни.</p> <p>У процесі підготовки фахівців застосовується також комбінування традиційних інформативних і нових соціально-психологічних методів – дискусійних методів, ігрових методів (рольові ігри), методи активного навчання (аналіз конкретних ситуацій, розв’язання проблемних задач, інтерактивні методи, технологія «мозкового штурму» тощо.</p> <p>Засоби: Слово викладача, підручники та посібники, аудіовізуальні засоби, інтерактивні дошки, мультимедійні проєктори, інтерактивні презентації, метафоричні асоціативні карти, пісочниця для пісочної терапії з колекцією мініатюр.</p> <p>Технології: інформаційні технології, технології дистанційного навчання, технології ситуаційного навчання, технології дослідницького (евристичного) навчання, імітаційно-моделюючі технології навчання, ігрові технології, технології самоосвіти.</p>
Поточний контроль	<p>виконання завдань до лекційного матеріалу; відповідь на семінарі; виконання практичного завдання; підготовка та презентація майстер-класу; участь у діловій (моделюючій / психологічній грі); виконання вправи; усне опитування; письмове опитування; есе-рефлексія; підготовка та виступ з рефератом; - підготовка та виступ з презентацією; участь у колективному проєкті; виконання індивідуального проєкту, зарахування результатів неформальної освіти.</p>
Підсумковий контроль	екзамен
Політика курсу	<p><i>Обов’язковими умовами опанування навчальної дисципліни «Основи суїцидології та кризових антисуїцидальних втручань» є:</i></p> <p>Політика виставлення оцінок: кожна оцінка виставляється відповідно до розроблених викладачем та заздалегідь оголошених здобувачам критеріїв, а також мотивується в індивідуальному порядку на вимогу здобувача.</p> <p>Політика академічної поведінки та доброчесності (плагіат, поведінка в аудиторії): конфліктні ситуації мають відкрито обговорюватись в академічних групах з викладачем, необхідно бути взаємно толерантним, поважати думку іншого. Дотримання «Правил внутрішнього розпорядку для осіб, які здобувають вищу освіту в Харківській державній академії культури» (https://ic.ac.kharkov.ua/norm_base/pvr/pravila_s_20.pdf).</p> <p>Плагіат та інші форми нечесної роботи неприпустимі. Недопустимі підказки і списування у ході семінарських занять, контрольних роботах, на іспиті.</p> <p>Дотримання академічної доброчесності (інформація щодо академічної доброчесності – сайт ХДАК –</p>

	<p>https://ic.ac.kharkov.ua/public_inf/acad_dobr/acad_dobr.html. Норми академічної етики: дисциплінованість; дотримання субординації; чесність; відповідальність; робота в аудиторії з відключеними мобільними телефонами. Можливість перезарахування результатів неформальної освіти відповідно до Положення про порядок визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти у Харківській державній академії культури (https://ic.ac.kharkov.ua/public_inf/pologen/pologen/pologen_pvrn_23.pdf)</p>
--	--

7. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Перелік тем (або блоків)	Разом годин денна/заочна	Денна форма			Заочна форма		
		лекцій- ні	сем	сам. робота	лекцій- ні	сем	сам. робота
<p>Тема 1. Психологічні, біологічні та соціальні фактори ризику суїцидальної поведінки. Роль генетичних факторів у суїцидальній поведінці. Психічні розлади та їх вплив на суїцидальну поведінку. Вплив нейробиологічних факторів. Вплив сім'ї, соціального оточення та культури на суїцидальну поведінку. Соціально-економічні умови як фактор ризику. Стресові життєві події та їх роль у виникненні суїцидальних тенденцій.</p>	31				2	1	28
<p>Тема 2. Методи діагностики суїцидального ризику Клінічні інтерв'ю та їх структура. Психометричні тести для оцінки суїцидального ризику. Визначення суїцидальних ідей та намірів.</p>	29				2	1	26
<p>Тема 3. Оцінка суїцидального ризику в різних групах населення. Суїцидальна поведінка серед дітей та підлітків. Суїцидальний ризик у дорослих. Літні люди та їх особливості суїцидальної поведінки.</p>	30				2	2	26

Тема 4. Етичні та правові аспекти суїцидології. Етичні питання у роботі з суїцидальними пацієнтами. Правові аспекти втручання у випадках суїцидальної поведінки. Конфіденційність та її межі в кризових ситуаціях.	30				2	2	26
Усього	120				8	6	106

8.СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ

Виконання завдань до лекційного матеріалу – 0-3 балів;

Розподіл балів за методами поточного та тематичного контролю:

- виконання практичного завдання – 1-3;
- відповідь на семінарі;
- усне опитування – 1-3;
- письмове опитування – 1-3;
- есе-рефлексія – 1-3;
- підготовка та виступ з рефератом – 1-3;
- підготовка та виступ з презентацією – 1-3;
- участь у колективному проекті – 1-2;
- виконання індивідуального проекту – 1-3;
- зарахування результатів неформальної освіти – за рішенням кафедри на основі заяви здобувача та наданих даних (до 10% загальної кількості балів, відведених на поточний контроль).

У якості теми реферату чи презентації рекомендовано самостійно обирати проблему, яка відповідає змісту тематичного плану, але не входить до переліку питань, які розглядаються на лекції (семінарі).

Можлива кількість балів, набраних до підсумкової форми контролю: 60 балів.

Підсумковий контроль – 40 балів.

Критерії оцінювання результатів навчання за 100 бальною рейтинговою шкалою.

Можлива кількість балів, набраних до підсумкової форми контролю: 60 балів.

Підсумковий контроль: екзамен (40 балів).

Завдання на екзамену складається з 2 теоретичних питань.

Відповідь на *теоретичне питання* вважається повною, якщо її зміст повністю відповідає програмі та містить всі необхідні факти та висновки.

Грубими помилками є:

- незнання визначень основних понять предметної області й формулювань, передбачених програмою курсу;
- незнання сутності основних методів і прийомів отримання необхідних результатів.

Помилками вважаються:

- неточності визначень понять предметної області, формулювань;
- неволодіння одним з умінь і навичок, передбачених програмою, але таких, що не відносяться до грубих помилок.

Недоліками є:

- неакуратні й непослідовні записи викладу матеріалу.

31-40 бал

Повністю розкрито зміст теоретичних питань. При відповіді використано термінологію предметної області в необхідній логічній послідовності. Також здобувач демонструє вільне володіння навчальним матеріалом різного ступеня складності, використовуючи при необхідності відомості з інших навчальних дисциплін і курсів. При відповіді на додаткові питання помітне вміння розвивати систему теоретичних знань на основі самостійної роботи.

21-31 балів

При викладі фундаментальних положень основного матеріалу курсу здобувач показує володіння програмним навчальним матеріалом, у тому числі різного ступеня складності, а також вільне оперування ним у знайомій ситуації. При відповіді допускається два-три недоліки або не більше однієї помилки. Здобувач упевнено відповідає на додаткові питання, що стосуються основних положень усього досліджуваного курсу відповідно до екзаменаційної програми.

11-20 балів

При відповіді на питання теорії виявляється не завжди усвідомлене відтворення програмного навчального матеріалу. Положення, що приводяться у відповіді, даються фрагментарно, схематично, без логічного взаємозв'язку. При відповіді на додаткові питання, що стосуються найважливіших і основних понять і фактів навчальної програми, є утруднення у використанні термінології предметної області. При відповіді здобувач не завжди може підтвердити теоретичні викладення відповідними прикладами.

0-10 балів

Відповідь здобувача демонструє лише деяке уявлення про матеріал навчального курсу. Знання практично відсутні як у теоретичній області навчальної дисципліни, так і в практичному володінні методикою аналізу.

Усього: 100 балів.

Розподіл балів, які отримують здобувачі освіти

Поточна успішність				Екзамен	Усього
T1	T2	T3	T4		
15	15	15	15	40	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

9. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

(заочна форма)

№ з/п	Назва	Хід виконання роботи (питання, які будуть розглянуті на занятті)	Рекомендована література для підготовки (повний бібліографічний опис або за нумерацією відповідно до розділу 13)	Кількість балів, які може отримати здобувач
	Тема 1. Психологічні, біологічні та соціальні фактори ризику суїцидальної поведінки.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Які психологічні розлади найчастіше асоціюються з підвищеним ризиком суїциду? 2. Як генетичні фактори можуть впливати на схильність до суїцидальних дій? 3. Які нейробиологічні процеси пов'язані з суїцидальною поведінкою? 4. Яким чином сім'я та соціальне оточення можуть впливати на суїцидальну поведінку індивіда? 5. Як економічні умови та рівень добробуту населення пов'язані з рівнем суїцидів? 6. Які соціальні стресові події найбільш суттєво впливають на ризик суїциду? 	1-5	15
	Тема 2. Методи діагностики суїцидального ризику	<ol style="list-style-type: none"> 1. Які основні етапи проведення клінічного інтерв'ю для оцінки суїцидального ризику? 2. Які психометричні тести використовуються для визначення суїцидальних тенденцій? 3. Як відрізнити суїцидальні ідеї від намірів та планів? 	1-5	15
	Тема 3. Оцінка суїцидального ризику в різних групах населення.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Які особливості суїцидальної поведінки у дітей та підлітків? 2. Як впливають соціальні та психологічні фактори на суїцидальний ризик у дорослих? 3. Які специфічні проблеми виникають при роботі з літніми людьми, що мають суїцидальні тенденції? <p>8. Поняття «нейропластичність», «когнітивний резерв».</p>	1 – 5	15
	Тема 4. Етичні та правові аспекти суїцидології.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Які основні етичні дилеми виникають у роботі з суїцидальними пацієнтами? 2. Як дотримання конфіденційності впливає на 	1 – 5	15

		ефективність кризового втручання? 3. Які правові обмеження існують для фахівців, що працюють з суїцидальними пацієнтами?		
Усього:				60

10. ПИТАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ (заочна форма)

1. Історія та розвиток суїцидології
2. Основні теорії суїцидальної поведінки
3. Психологічні та біологічні фактори ризику
4. Соціальні та екологічні фактори
5. Методи діагностики суїцидального ризику
6. Оцінка суїцидального ризику в різних групах населення
7. Техніки кризового втручання
8. Етичні та правові аспекти суїцидології
9. Сучасні дослідження та тенденції в суїцидології

11. ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОЇ ФОРМИ КОНТРОЛЮ (ЕКЗАМЕН)

1. Епідеміологія суїцидальної поведінки.
2. Визначення та класифікація суїцидів.
3. Види суїцидальної поведінки, суїцидальні думки, тенденції, спроби.
4. Завершені (справжні) суїциди та незавершені суїциди.
5. Афективні та демонстративні суїцидальні спроби.
6. Поняття «пресуїциду» (гострого та хронічного)
7. Поняття постсуїцидального стану та постсуїцидального періоду.
8. Психопатологічна концепція суїцидальної поведінки
9. Психологічна концепція суїцидальної поведінки
10. Соціальна концепція суїцидальної поведінки.
11. Уявлення Еге. Дюркгейма про механізми суїцидальної поведінки.
12. Уявлення З. Фрейда, Меннінгера, Г. Саллівена про механізми суїцидальної поведінки.
13. Уявлення А. Адлера, К. Хорні про механізми суїцидальної поведінки.
14. Уявлення Р. Мей, К. Роджерса про механізми суїцидальної поведінки.
15. Уявлення У. Франкла про механізми суїцидальної поведінки.
16. Уявлення Е. Шнейдмана та Н. Фарбероу про механізми суїцидальної поведінки.
17. Динаміка соціально-психологічної дезадаптації (передиспозиційна та суїцидальна фаза).
18. Положення концепції суїцидального акту та типи ситуаційних реакцій за А.Г. Амбрумової.
19. Загальні риси, характерні всім суїцидів.
20. Універсальний для норми та патології механізм суїциду.
21. Фактори суїцидального ризику: соціально-демографічні, індивідуально психологічні, медичні, природні.
22. Прогностичні критерії суїцидального ризику.
23. Індикатори суїцидального ризику: ситуаційні, поведінкові, комунікативні, когнітивні, емоційні.
24. Мотиви, приводи та умови самогубства.
25. Ресурси людини та антисуїцидальні фактори особистості.
26. Особливості суїцидальної поведінки у дітей та підлітків.
27. Особливості суїцидальної поведінки у літньому віці.

28. Поширеність та характеристика самогубств серед співробітників професій екстремального профілю.
29. Оцінка ступеня суїцидального ризику.
30. Визначення поняття горя, його значення в психологічній та психіатричній практиці.
31. Особливості переживання втрати близької людини.
32. Симптоми патологічного (не дозволеного, затяжного) горя.
33. Основні завдання горя, та етапи перебігу горя.
34. Загальні риси дитячого та підліткового суїциду.
35. Фактори, що значно підвищують ризик підліткового суїциду.
36. Вікова динаміка ставлення до смерті.
37. Поведінкові реакції, що пов'язані із заподіянням шкоди тілу.
38. Діагностика загальних ознак суїцидальних намірів.
39. Фактори підвищеного ризику самогубства.
40. Особливості запобігання суїцидальної поведінки.

12. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

Обов'язкова:

1. Бондарчук О. І. Основи суїцидології та кризових антисуїцидальних втручань . К.: МАУП, 2006.
2. Войтко В. Характерні особливості суїциду та суїцидальної поведінки. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2016. 44 с.
3. Гура С.О. Психологія суїциду. Х. : НУЦЗУ, 2016.129 с.
4. Кожина Г. М. Сучасні проблеми суїцидології. Харків : Строков Д.В., 2017.
5. Лебедєв Д.В., Назаров О.О., Тімченко О.В., Христенко В.Є., Шевченко І.О. П86 Психологія суїцидальної поведінки. Харків, 2007. 129 с.
6. Надання психологічної допомоги молоді, яка схильна до суїциду чи здійснила спробу суїциду: Методичні рекомендації. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2013. 76 с.
7. Осетрова О.О. Суїцидологія: навч. посіб. Д.: ДНУ, 2016. 183 с.
8. Саржевський С. Н. Суїцидологія : навчальний посібник для лікарів інтернів з спеціалізації «Психіатрія» . Запоріжжя, 2020. 87 с.
9. Суїцидальність в Україні: кримінологічна характеристика та протидія: монографія / В. В. Шкуро. Харків: Панов, 2017. 262 с.
10. Суїцидологія : конспект лекцій / укладач І. Г. Мудренко. – Суми : Сумський державний університет, 2022. 76 с.
11. Федоренко Р. П. Психологія суїциду. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. 260 с.
12. Чернобровкіна В. А. Суїцидологія і превенція суїциду : навчально-методичний посібник Київ : Дискурсус. 2022. 78 с.

Додаткова:

1. Психологія суїциду: Посібник/ за ред. В. П. Москальця. К.: Академія, 2004. 288 с.
2. Рибалка В. Психологічна профілактика суїцидальних тенденцій проблемної особистості / К. : Шкільний світ, 2009. 128 с.
3. Білецька В. В. Девіантна поведінка учнів: форми, прояви, попередження (методичні рекомендації практичним психологам, соціальним педагогам, вчителям загальноосвітніх навчальних закладів) / В. В. Білецька. Миколаїв, 2011. 40 с.
4. Блинова О. Є. Психологічні фактори суїцидальної поведінки у підлітковому віці / Актуальні проблеми суїцидології : зб. наук. праць. К., 2002. Ч. 1. С. 31–33.
- Joiner, T. "Why People Die by Suicide". Harvard University Press, 2007. 272 p.
- Klonsky, E. D., May, A. M. "The Three-Step Theory (3ST): A New Theory of Suicide Rooted in the 'Ideation-to-Action' Framework". International Journal of Cognitive Therapy, 2015. 8(2), 114-129.
- Rudd, M. D. "The Assessment and Management of Suicidality". Professional Resource Press, 2006. 368 p.

Leenaars, A. A. "Lives and Deaths: Selections from the Works of Edwin S. Shneidman". Brunner-Routledge, 2007. — 414 p.

11. Cutcliffe, J. R., Barker, P. "The Nurses' Guide to Suicide and Self-Harm". Quay Books, 2002. 220 p.

Інформаційні ресурси Інтернет:

Законодавство України — <https://rada.gov.ua/news/zak>

Наукова періодика України — <http://nbuv.gov.ua/taxonomy/term/334> –.

Електронні підручники онлайн «Педагогіка і психологія» — <http://chitalka.info/psy.html>.

Вісник психології і соціальної педагогіки — <http://psyh.kiev.ua/nma-referats/fla-refers/lang-1/referat-109/referatpart-4/index.html> –.

БД Освіта. ua. — <http://osvita.ua/school/psychology>.